

29 april 1925. Zittend v.l.n.r.:
cartograaf Khan Sahib, Visser,
Visser-Hooft, Van Harinxma.
Staand: expeditieleden en
bedienden. Lochmatter is
derde van rechts.

100 jaar geleden

Naar onbekend Hunza

De risicovolle Karakoram-expeditie van Philip Visser

Het is dit jaar precies honderd jaar geleden dat een van Nederlands meest imponerende en risicovolle expedities naar de Karakoram plaatsvond. Deze stond onder leiding van Philip Visser. Hij werd vergezeld door zijn vrouw Jenny Visser-Hooft en de in die tijd beste berggids ter wereld, de Zwitser Franz Lochmatter.

TEKST MAARTEN FAAS

Philips Christiaan Visser (1882-1955) was in het begin van de twintigste eeuw een van Nederlands beste alpinisten. Visser was diplomaat op de Nederlandse ambassade in Zweden en eigenaar van het oudste bedrijf in de productie van jenever en brandewijn in Schiedam. In 1902 reisde hij voor het eerst naar Zwitserland en raakte gefascineerd door de bergen en het alpinisme. Twintig jaar later had hij 47 vierduizenders beklommen en een mislukte expeditie naar de Kaukasus ondernomen. Hij schreef het eerste Nederlandse boek over de bergsport. Vanaf 1907 was hij bestuurslid van de Nederlandsche Alpen-Vereeniging. In de Zwitserse Alpen ontmoette hij zijn echtgenote jonkvrouw Jeannette Hooft, met wie hij de passie voor bergen en klimmen deelde. In 1919 wisten zij zich te verzekeren van de diensten van Lochmatter, waaruit een diepe vriendschap groeide.

Uiteindelijk wilde Visser, in navolging van befaamde eerste verkenningen door de Britten, op expeditie naar de Himalaya en Karakoram. Het lukte hem om tussen 1922 en 1935 vier expedities te organiseren. Het doel was niet alleen bergen beklimmen, maar ook onbekende gebieden in kaart brengen en onderzoek doen naar de gletsjers. Visser werkte daarbij samen met hoogleraren in de geologie uit Leiden, Utrecht en Innsbruck. Hij financierde zijn expedities grotendeels zelf, onder meer uit de opbrengst van artikelen, boeken en het geven van lezingen.

Voor de expeditie van 1925 zou een enerverende onderneming worden. Vier maanden onafgebroken in het hooggebergte in 122 verschillende kampen. Voortdurend bedreigingen en risico's: lawines, overstromingen, slecht weer, verschroeiende zon, gevaarlijke rivieren oversteken, gletsjerbreuken, muiterij onder de dragers, tekort aan voedsel, sneeuwstormen, neerstortende rots- en puinmassa's...

Terra incognita

Visser had voor deze Karakoram-expeditie de onbekende en onherbergzame Hunzavallei in het noordwestelijke deel van het berggebied gekozen. Nu loopt hier, in het

huidige Pakistan, de spectaculaire *Karakoram Highway* richting China. De zijdalén, de bergen en de gletsjers van dit gebied waren in 1925 nog terra incognita. De Zweedse ontdekkingsreiziger Sven Hedin omschreef dit gebied als: "One of the most difficult fields of exploration in the world." Op 25 april waren alle expeditieleden in Srinagar present: de gidsen (Lochmatter bracht collega Perren mee), de Indische cartograaf Khan Sahib, de kok en een paar persoonlijke bedienden. Ten slotte ging een vriend van de Vissers mee, Binnert van Harinxma. Alle bagage — maar liefst negentig stuks: koffers, kisten, valiezen, in totaal meer dan vierduizend kilo — was aangekomen. De expeditie vertrok. Zij hadden een maand nodig om vanuit Srinagar de Hunzavallei te bereiken.

Visser en Lochmatter namen hierbij het eerste grote risico. Als de expeditie de zomerperiode wilde benutten om het in de winter volstrekt ontoegankelijke Hunzagebied te exploreren, moesten zij er arriveren op het moment dat de zomer begon. Daartoe moest een aantal passen overschreden worden, onder meer de 4161 meter hoge Burzilpas, terwijl deze in de lente door sneeuw eigenlijk onbegaanbaar waren. Er dreigde groot gevaar voor lawines. De 48 pony's voor de bagage konden bovendien onmogelijk door de sneeuw over de passen trekken. Er werden negentig dragers gehaald. Vanwege het extreme lawinegevaar besloten Visser en Lochmatter om in de nacht, wanneer de sneeuw bevroren was, over de passen te trekken. Het ging wonderwel allemaal goed.

De expeditie bereikte de centrale Hunzavallei tussen Ali Abad en Altit. Hier bezochten zij de Mir van Hunza, de vorst van het min of meer zelfstandige koninkrijkje in toenmalig Brits-Indië. Hij stelde nieuwe dragers beschikbaar. Nu ging de expeditie naar het plaatsje Passu, zo'n dertig kilometer noordelijk. Hier verkenden zij de Passugletsjer.

Grote risico's

Op 6 juni ging de karavaan van negentig man (of eigenlijk één vrouw en negenentachtig man) op weg voor drie 'dagmarsen' over vijfenvijftig kilometer door machtige bergkloven en langs de snelstromende Hunza. De expeditie volgde hierna de rivier de Khunjerab door het gelijknamige dal. Hier nam Visser het tweede grote risico van deze expeditie.

Het was begin juni en de Khunjerab kolkte door het, op sommige plaatsen zeer smalle, hoge en steile dal. Het steeds weer oversteken van deze rivier hield grote risico's in. Al op de eerste dag moest de hele karavaan twintig keer de rivier kruisen, diep wadend door de ver-raderlijk snelstromende Khunjerab. Weliswaar ging er altijd eerst een pony naar de overkant en werd er een touw over de rivier gespannen, maar met zware bepakk-ing ging toch menig drager onderuit. De kok verdrong zelfs bijna. Er brak een opstand uit onder de dragers die terug wilden gaan. Visser en Van Harinxma dreigden met hun vuurwapens. De dragers bleven.

Het derde grote risico was of de expeditie wel een oversteek zou vinden van het Khunjerabdalen naar het Ghunjerabdalen. De Mir had hen gewaarschuwd dat de in- en uitgang van het dal helemaal vol zou lopen met smeltwater van de gletsjers. Wanneer de expeditie geen pas-overgang zou vinden zaten zij vast, het risico van 'de muizenval' noemde Visser dat.

Het vierde grote risico was de aanvoerketen. Niet al het benodigde voedsel kon in één keer meegenomen worden. Visser had voorraden achtergelaten nabij Passu. Dus moesten dragers over vele kilometers heen en weer om de expeditie te foerageren. Wat te doen als dit voedsel onbereikbaar zou worden omdat het dal door de hoge waterstand afgesloten was geraakt voor transport?

➤ 28 mei 1925. Het dorpje Pasu.

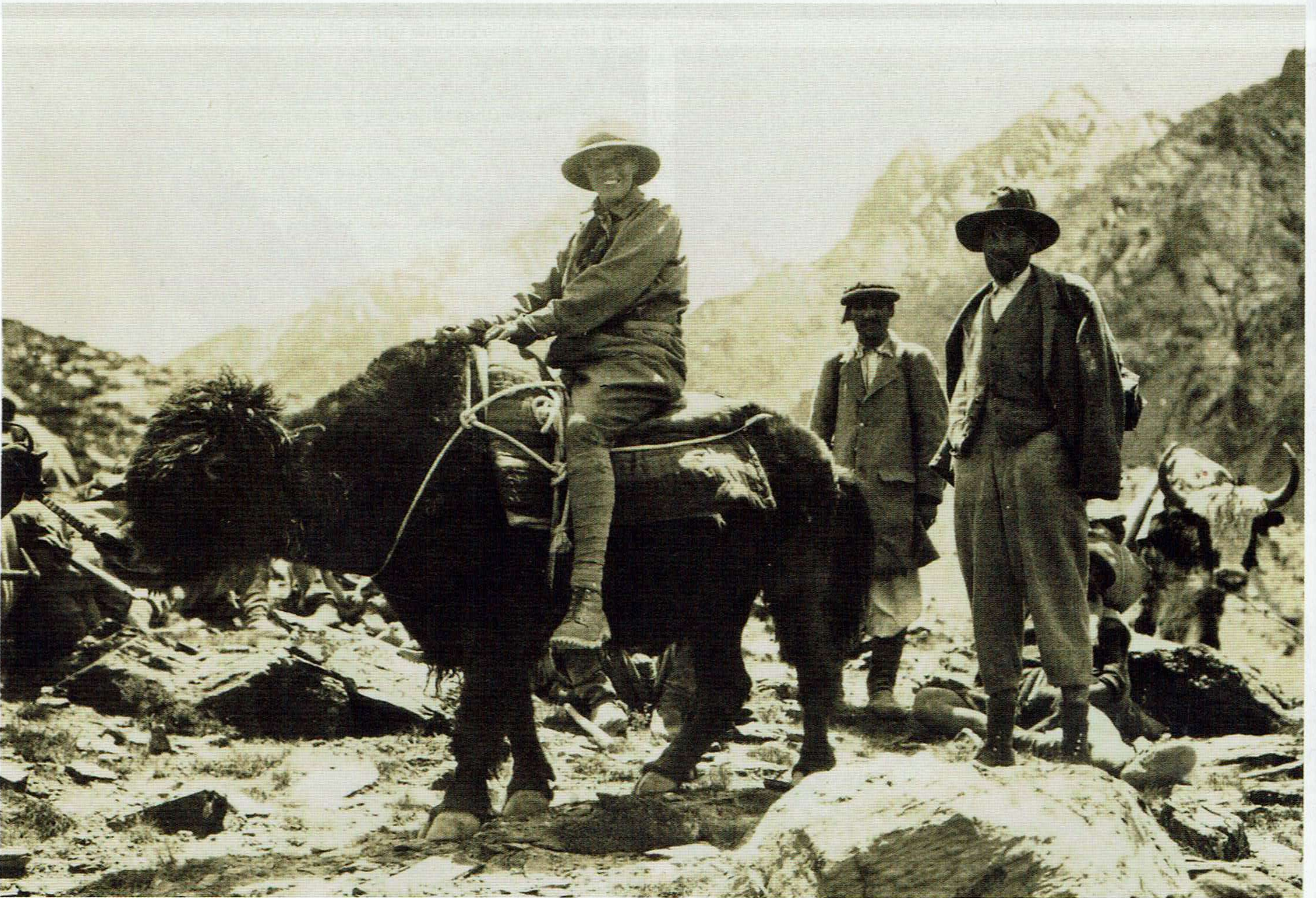
➡➡ De seracs van de Pasugletsjer.

➔ 1 juni 1925. Kamp op de Pasugletsjer.

- Na de expeditie schreef Jenny Visser-Hoofst hierover een boek in het Engels: *Among the Kara-Korum glaciers in 1925. With contributions by Ph.C. Visser*, Edward Arnold & Co, London 1926. In het internationale antiquariaat soms nog te koop voor prijzen tegen de \$ 400.
- Philip Visser publiceerde een boek in het Nederlands, dat antiquarisch nog redelijk goed te verkrijgen is (zie Boekwinkeltjes.nl > Bergboek in Arnhem): Philips Christiaan Visser, *Naar onbekend Midden-Azië. Tusschen Kara-Korum en Hindu-Kush*, Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers, Rotterdam 1926.
- Van Maarten Faas verscheen vorig jaar de biografie van dr. Philips Christiaan (Philip) Visser: *Nederlands laatste ontdekkingsreiziger. Philips Christiaan Visser (1882-1955)*, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2024.

←← 6 juni 1925. Afdalen naar het Ghujerabdal.

← 6 juli 1925. Binnert van Harinxma steekt de Shingshal-rivier over.

↪ 30 juni 1925. Jenny Visser-Hoof op een jak in het Ghujerabdal.

Onbekende gletsjers

Visser en Lochmatter vonden gelukkig de oversteek naar het Ghujerabdal en verkenden dat stroomopwaarts totdat zij de eigenlijke bron van de Hunza ontdekten. Opnieuw maakten zij een oversteek en kwamen in het Shimshaldal. De gelijknamige rivier kon niet worden overgestoken, want de touwbrug was weggespoeld. De lokale bevolking en de dragers maakten een nieuwe touwbrug van maar liefst 94 meter lang, waarlangs de hele karavaan één voor één naar de overzijde van de rivier werd gezet.

De expeditie sloeg op 14 juli veilig in het Shimshaldal een kamp op. 's Nachts schrok Visser wakker van enorm gedonder. De Shimshal was angstwekkend aangezwollen, er denderden ontzaglijke hoeveelheden blokken ijs doorheen. De volgende dag – de ijsblokken lagen op de oever – vroegen zij zich af waar die vandaan kwamen: van een gletsjer? Er waren echter geen gletsjers bekend. De lokale bewoners van het dal vertelden dat een aantal jaren geleden een dorpje totaal was weggevaagd door een woeste overstroming. Dit wekte de belangstelling van Visser en zijn expeditieleden. Zij besloten stroomopwaarts een verkenning van een dag of zes uit te voeren. Tot hun grote verrassing ontdekten zij maar liefst drie grote, tot dan toe onbekende gletsjers, de Yazghil-, Khurdopin- en Virjerabgletsjer. Zij verkenden deze ijsmassa's geen zes maar uiteindelijk achttien dagen lang. Hier werden ze geconfronteerd met het vijfde grote risico van de expeditie. Zeer gevaarlijke gletsjers met kilometerslange breuken en spleten, die soms tot twintig meter breed en peilloos diep waren. Afbrekende seracs. Er denderden voortdurend steenlawines over de nauwelijks veilig te traverseren gletsjers. Het was een wonder dat zij niet getroffen werden door dit geweld. "Sie haben ein fabelhaftes Glück!", zei Lochmatter tegen Visser. Visser observeerde hier het verschijnsel van de *surging glacier*. Door de structuur van het berglandschap kunnen deze gletsjers soms wel honderd keer sneller bewegen dan een 'gewone' gletsjer. Dat gaat met veel natuurkrachten gepaard. Dit verklaarde de onverwachte stroom van ijsblokken in de rivier. Het gaf tegelijk de verklaring voor de wilde overstroming, veroorzaakt door smeltwater dat zich ophoopte onder de gletsjertong tot een soort stuwmeer en dan plotseling uitbrak in een verwoestende ijs-, water-, modder- en rotsblokkenstroom. In de wetenschappelijke literatuur wordt dit beschreven als *glacial lake outburst floods*.

Veilig terug in het Hunzadal ontvingen zij een brief via een koerier van de Britse autoriteiten. Excuses, zij hadden Visser en Khan helaas vooraf niet goed geïnformeerd. Feitelijk was het onmogelijk om toegang te krijgen tot het

Ghujerabdal. Zij adviseerden Visser dringend om af te zien van zijn routeplan. Wat moet Visser breed geglimlacht hebben toen hij dit bericht onder ogen kreeg. De verkenning van dit gebied was inmiddels meer dan geslaagd!

Baturagletsjer

Eind augustus was het goed en stabiel weer. Visser, Khan en de gidsen gingen op weg om de enorme Baturagletsjer in kaart te brengen. Tot hun verassing was deze veel langer dan zij aanvankelijk observeerden. De gletsjer had hogerop twee noordelijke vertakkingen. Visser en Lochmatter gingen beide vertakkingen helemaal op. Het weer werd slechter en de nachten kouder. De hoogte, voortdurend tussen de 5000 en 6000 meter, eiste haar tol. De motivatie voor de expeditie kwam onder druk te staan. Visser had het gevoel alsof zijn "denkvermogen ingeslapen was." Zij volbrachten de verkenning van de zestig kilometer lange gletsjer in twintig dagen. Zeventien keer bivakkeerden zij op het ijs in kleine tenten met nauwelijks voldoende voedsel. Een enorme prestatie.

Er denderden voortdurend steenlawines over de nauwelijks veilig te traverseren gletsjers. Het was een wonder dat zij niet getroffen werden door dit geweld

Op 1 oktober begon de expeditie aan de terugtocht naar Srinagar. Zij namen afscheid van de dragers. Zonder dragers geen expeditie, zij waren onmisbaar geweest. De oudste zei: "Sahib (= Visser) heeft ons nu vier maanden lang meer laten werken, dan dat wij ons hele leven samen hebben gewerkt." Ze werden daarom goed betaald. Er was zo nu en dan enige opstand geweest, maar uiteindelijk waren zij loyaal aan Visser gebleven. "Och, we waren wel eens héél moe, en we waren wel eens bang, maar als wij dan *Memsahib* (= Jenny Visser-Hoof) voor zagen gaan, dan durfde geen van allen wat te zeggen en dan sjorden we de vrachten maar weer op onze rug om de *Sahibs* te volgen."

Op 30 oktober 1925 kwam de expeditie weer in Srinagar aan. Iedereen was veilig teruggekomen. De expeditie was buitengewoon succesvol. Bijna zeventuizend vierkante kilometer onbekend berggebied werd, in samenwerking met de cartograaf Khan van de *Survey of India*, in kaart gebracht. Nog onbekende gletsjers werden ontdekt, opgemeten en beschreven. Kenneth Mason schreef in *Above the Snow* (1955), het toenmalige standaardwerk over alle ontdekkingsreizen en beklimmingen in de Himalaya en Karakoram: "Few mountain expeditions have brought back so rich a harvest in so short a time."

Bij terugkeer in Nederland wachtte Philip en Jenny een groots onthaal. ■